

СТАЛИЙ ТА ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК, ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І «ЗЕЛЕНИЙ ПЕРЕХІД»

SUSTAINABLE AND INCLUSIVE
DEVELOPMENT, ENVIRONMENTAL
ECONOMICS, AND “GREEN TRANSITION”

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.05.016>

УДК 338.242: 502.33

JEL: Q10, Q23, Q24, Q25

М.А. ХВЕСИК, д-р екон. наук, проф., академік НААН України,
заступник директора з наукової роботи

e-mail: khvesyk1955@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4306-4904>

А.М. СУНДУК, д-р екон. наук, с. н. с.,

завідувач відділу екосистемних послуг та природоохоронних територій

e-mail: 28326@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3749-4257>

В.М. КОЛМАКОВА, канд. екон. наук, с. н. с.,

провідний науковий співробітник відділу екосистемних послуг
та природоохоронних територій

e-mail: vnkolmakova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2172-7351>

Інститут демографії та проблем якості життя НАН України

бул. Тараса Шевченка, 60, 01032, Київ, Україна

ЕКОСИСТЕМНІ ПЛАТЕЖІ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯМ

Досліджено особливості впровадження екосистемних платежів в управління землекористуванням. Визначено вартісні характеристики показників формування окремих екосистемних послуг сфери землекористування (пасовища й рілля, водно-болотні площі) України та її регіонів, здійснено їх аналітичне оцінювання. Розроблено на прикладі екосистемних платежів за водно-болотні угіддя алгоритм їх інтеграції у зону впливу ринку. Виявлено фактори впливу на оптимізацію схем платежів за послуги водно-болотних угідь, обґрунтовано структуру екосистемних платежів для різних типів територій. Розроблено системні засади процесу інституціоналізації таких платежів.

Ц и т у в а н н я: Хвесик, М., Сундук, А., Колмакова, В. (2025). Екосистемні платежі у сфері управління землекористуванням. *Економіка України*. 68. 05 (762). 16-34. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.05.016>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Ключові слова: екосистемний підхід; екосистемні послуги; екосистемні платежі; процес інституціоналізації.

Пошкодження природних екосистем та їх ресурсів унаслідок збройної агресії РФ проти України наразі є дуже значними. За оцінками Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, наслідки воєнних дій та їх негативний вплив на довкілля оцінено в понад 2,667 трлн грн¹. У цих складних умовах для запобігання подальшій деградації природних екосистем і для їх відновлення гостро актуалізуються наукові дослідження щодо пошуку новітніх економічних інструментів в управлінні природокористуванням, які можливо застосувати в повоєнний час. Власне, одним з таких ключових інструментів можуть стати екосистемні платежі в контексті запровадження в управлінську практику екосистемного підходу.

Актуальність дослідження пов'язана з положеннями Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»² і Цілями сталого розвитку України до 2030 року³. Законом зазначено, що метою державної екологічної політики є запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України, збереження й відновлення природних екосистем.

Вагомий науковий внесок у дослідження загальних проблем теорії екосистемних послуг, зокрема підходів до обґрунтування їх економічної цінності, зробили Р. Костанза, Р. де Грут, Г. Дейлі, П. Ерліх, Р. Тюрнер, Б. Фішер та інші. Окремі аспекти розвитку концепції платежів за послуги екосистем розкрито в працях таких вітчизняних науковців, як О. Веклич, Л. Загвойська, Є. Мішенін, Н. Дегтярь, І. Соловій та інші. Так, сучасні проблеми вартісного виміру цінності екосистемних послуг при визначенні збитку від забруднення навколишнього природного середовища досліджено О. Веклич та ін. (2019). Новітні підходи до оцінювання екосистемних активів територіальних громад в Україні розглянуто в ряді колективних монографій (Ільїна та ін., 2021; Веклич та ін., 2022). При цьому проблема розробки наукових засад екосистемних платежів залишається малодослідженою. Окремі аспекти вивчення екосистемних платежів фрагментарно окреслено в працях таких вітчизняних учених, як О. Гавриленко, А. Лелеченко, С. Надвиничний, Б. Сидорук, В. Файфура. У цьому сенсі також заслуговує на увагу дослідження М. Хвесика і М. Ільїної (2022). Отже, концептуальні засади екосистемних платежів, їх систематизація і перспективи впровадження в практику господарювання потребують поглибленого дослідження.

¹ ЕкоЗагроза. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/> (дата звернення: 10.10.2024).

² Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Закон України № 2697-VIII від 28.02.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-VIII>

³ Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України № 722/2019 від 30.09.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/722/2019>

У контексті екосистемного підходу важливим є вартісний потенціал екосистемних платежів, використання якого на основі вартості екосистемних послуг дозволяє поліпшити процеси управління природокористуванням. Серед природних ресурсів вагомими позиціями вирізняються земельні, які відіграють суттєву роль у підтримці розвитку аграрного сектору і економіки держави, формуванні вартісних показників, процесах капіталізації тощо. Корисним є дослідження показників їх екосистемних послуг, що сприятиме запровадженню нових рішень у галузі землекористування.

Отже, **мета статті** — визначити вартісні показники формування окремих екосистемних послуг сфери землекористування і шляхи інституціоналізації потенційних платежів.

Об'єктом дослідження є пасовища, рілля і водно-болотні площі, що зумовлюється: а) їх суттєвим значенням у формуванні вартості екосистемних послуг (а також екосистемних платежів); б) їх впливом на розвиток аграрного виробництва і природоохоронних заходів. Вибір безпосередньо водно-болотних площ серед інших категорій земель підкріплюється їх вагомим потенціалом у формуванні екосистемних послуг. Якщо порівнювати аналогічні показники для пасовищ і ріллі, то вага водно-болотних площ перевищує їх значення у світових і внутрішніх цінах у 2,9 разу. І це при тому, що територія водно-болотних угідь (ВБУ) є значно меншою за пасовища і рілля.

ОЦІНКА ОКРЕМИХ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ СФЕРИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ (ПАСОВИЩА І РІЛЛЯ, ВОДНО-БОЛОТНІ ПЛОЩІ) УКРАЇНИ

Зважаючи на новизну цього напрямку, варто розмежовувати поняття «екосистемні функції», «послуги і платежі». До перших доцільно віднести властивості природних екосистем, які фіксуються незалежно від їх використання. Послуги — це ті переваги (преференції), що можна одержати від екосистем. М. Хвесик і М. Ільїна (2022) екосистемними вважають платежі за використання, невикористання ресурсів або послуг екосистеми, відшкодування її забруднення чи деградації; це всі платежі, що здійснюються в межах екосистемного підходу і мають на меті захист, збереження екосистем, раціональне використання їх ресурсів і підвищення ефективності функцій. Незважаючи на низьку дієвість урядових програм, оцінка екосистемних послуг формує показники, які можуть перевищувати поточні характеристики звичайних інструментів регулювання. Оцінювання виконано за методикою, за якою екосистемні послуги оцінюються для конкретних природних ресурсів за окремими ділянками (Costanza et al., 1997). Кожна екосистемна послуга для певної площі має свою вартість, тобто світову ціну (СЦ, дол.). З метою визначення внутрішніх особливостей цих явищ для України використовуються внутрішні ціни (ВЦ, грн), які формуються з урахуванням відносної купівельної спроможності. Вибір цієї методики обумовлений можливістю облі-

Таблиця 1. Показники формування окремих екосистемних послуг сфери землекористування (пасовища й рілля) України

Структура земельного фонду	Площа, тис. га	Контроль ерозії		Переробка відходів		Зменшення забруднення		Біоконтроль		Виробництво харчової продукції		Загальний показник	
		СЦ, млн дол.	ВЦ, млн грн	СЦ, млн дол.	ВЦ, млн грн	СЦ, млн дол.	ВЦ, млн грн	СЦ, млн дол.	ВЦ, млн грн	СЦ, млн дол.	ВЦ, млн грн	СЦ, млн дол.	ВЦ, млн грн
Україна в цілому	37 975,4	144,9	31,0	434,8	92,9	562,5	120,8	865,1	180,8	2022,7	415,8	4030,0	841,3
Пасовища	5434,1	144,9	31,0	434,8	92,9	124,9	27,0	114,9	24,5	334,8	72,0	1154,3	247,4
Рілля	32 541,3	—	—	—	—	437,6	93,8	750,2	156,3	1687,9	343,8	2875,7	593,9

Джерело: розраховано авторами за: Costanza et al., 1997.

Таблиця 2. Показники формування окремих екосистемних послуг сфери землекористування (водно-болотні площі) України

Структура земельного фонду	Площа, тис. га	Регулювання порушень		Водорегуляція		Водопостачання		Водоочищення		Загальний показник	
		СЦ, млн дол.	ВЦ, млн грн	СЦ, млн дол.	ВЦ, млн грн	СЦ, млн дол.	ВЦ, млн грн	СЦ, млн дол.	ВЦ, млн грн	СЦ, млн дол.	ВЦ, млн грн
Водно-болотні території	939	4262,20	912,00	14,10	2,70	3568,30	764,10	3921,70	840,30	11 766,30	2519,10

Джерело: розраховано авторами за: Costanza et al., 1997; інформацією Державного агентства водних ресурсів України. URL: <https://www.davt.gov.ua/derzhavnij-vodnij-kadastr-za-rozdilom-poverhnevi-vodi->

Таблиця 3. Показники формування окремих екосистемних послуг сфери

Регіон, область	Площа, тис. га	Регулювання порушень		Водорегуляція	
		СЦ, млн дол.	ВЦ, млн грн	СЦ, млн дол.	ВЦ, млн грн
Україна в цілому	939,0	4262,2	912,0	14,1	2,7
Вінницька	26,2	118,9	25,5	0,4	0,1
Волинська	117,2	532,0	113,9	1,8	0,4
Дніпропетровська	27,0	122,6	26,2	0,4	0,1
Донецька	8,6	39,0	8,4	0,1	0,0
Житомирська	80,1	363,6	77,9	1,2	0,2
Закарпатська	0,8	3,6	0,8	0,0	0,0
Запорізька	6,4	29,0	6,2	0,1	0,0
Івано-Франківська	2,5	11,3	2,4	0,0	0,0
Київська	49,6	225,1	48,2	0,7	0,1
Кіровоградська	10,4	47,2	10,1	0,2	0,0
Луганська	16,5	74,9	16,0	0,2	0,0
Львівська	7,9	35,9	7,7	0,1	0,0
Миколаївська	21,1	95,8	20,5	0,4	0,1
Одеська	72,9	330,9	70,9	1,1	0,2
Полтавська	87,2	395,8	84,8	1,3	0,3
Рівненська	107,0	485,7	104,0	1,6	0,3
Сумська	61,2	277,8	59,5	0,9	0,2
Тернопільська	4,8	21,8	4,7	0,1	0,0
Харківська	30,6	138,9	29,7	0,5	0,1
Херсонська	31,8	144,3	30,1	0,5	0,1
Хмельницька	20,7	94,0	20,1	0,3	0,1
Черкаська	27,2	123,5	26,4	0,4	0,1
Чернівецька	1,0	4,5	1,0	0,0	0,0
Чернігівська	115,2	522,9	112,0	1,7	0,3
Київ	0,3	1,4	0,3	0,0	0,0

Джерело: розраховано авторами за: Costanza et al., 1997; інформацією Державно водний кадастр за розділом поверхневі води-

ку і порівняння цінових показників в Україні й поза її межами, а також наявності показників для розрахунку.

За оцінкою, серед усіх екосистемних послуг фінансово місткішими є: для земельних ресурсів (пасовищ й ріллі) — контроль ерозії, переробка відходів, зменшення забруднення, біологічний контроль, виробництво харчової продукції (табл. 1); для водно-болотних площ — регулювання порушень, водорегуляція, водопостачання, водоочищення (табл. 2).

Найбільшу питому вагу в екосистемних послугах аграрного виробництва (пасовищ, ріллі) становлять виробництво харчової продукції (49,4 %),

землекористування (водно-болотні площі) України та її регіонів

Водопостачання		Водоочищення		Загальний показник	
СЦ, млн дол.	ВЦ, млн грн	СЦ, млн дол.	ВЦ, млн грн	СЦ, млн дол.	ВЦ, млн грн
3568,3	764,1	3921,7	840,3	11 766,3	2519,1
99,6	21,3	109,4	23,4	328,3	70,3
445,4	95,4	489,5	104,9	1 468,7	314,6
102,6	22,0	112,8	24,2	338,4	72,5
32,7	7,0	35,9	7,7	107,7	23,1
304,4	65,2	334,6	71,7	1 003,8	215,0
3,0	0,7	3,3	0,7	9,9	2,2
24,3	5,2	26,7	5,7	80,1	17,1
9,5	2,0	10,4	2,2	31,2	6,6
188,5	40,4	207,2	44,4	621,5	133,1
39,5	8,5	43,4	9,3	130,3	27,9
62,7	13,4	68,9	14,7	206,7	44,1
30,0	6,4	33,0	7,1	99,0	21,2
80,2	17,2	88,1	18,9	264,5	56,7
277,0	59,3	304,5	65,2	913,5	195,6
331,4	71,0	364,2	78,0	1 092,7	234,1
406,6	87,1	447,0	95,8	1 340,9	287,2
232,6	49,8	255,6	54,8	766,9	164,3
18,2	3,9	20,0	4,3	60,0	12,9
116,3	24,9	127,8	27,4	383,5	82,1
120,8	25,9	132,8	28,5	398,4	84,6
78,7	16,8	86,5	18,5	259,5	55,5
103,4	22,1	113,6	24,3	340,9	72,9
3,8	0,8	4,1	0,9	12,4	2,7
437,8	93,8	481,2	103,1	1 443,6	309,2
1,1	0,1	1,2	0,3	3,7	0,7

го агентства водних ресурсів України. URL: <https://www.davr.gov.ua/derzhavnij->

біоконтроль (21,5 %), зменшення забруднення (14,4 %), переробка відходів (11 %), найменшу — контроль ерозії (3,7 %). Потрібно зауважити, що перехід екосистеми з природного стану в антропогенний супроводжується змінами. Крім того, при збільшенні інтенсивності землекористування виникають нові проблеми, зокрема боротьба з ерозією ґрунтів, відновлення їх родючості тощо.

Деяко інша ситуація спостерігається з екологоформуючими і стабілізуючими водно-болотними площами, до яких зараховуємо райони маршів, боліт, драговин, торфовищ чи водойм — природних або штучних, постій-

них або тимчасових, стоячих або проточних, прісних, солонкуватих або солоних, включаючи морські акваторії, глибина яких не перевищує 6 м⁴.

Найбільшу питому вагу для водно-болотних районів становлять екосистемні послуги регулювання порушень (36,2 %), водоочищення (33,4 %) і водопостачання (30,3 %), незначну — водорегуляція (0,1 %). У цілому послуги земель оцінюються в 841,3 млн грн, з них ріллі — 593,9 млн і пасовищ — 247,4 млн, послуги водно-болотних площ — 2519,1 млн грн.

Зазначимо, що в Україні, незважаючи на великі площі земель (ріллі, пасовищ) — 37 975,4 тис. га, вагому частку екосистемних послуг формують водно-болотні території, які займають 939 тис. га.

ПОКАЗНИКИ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ РЕГІОНІВ

За розрахунками, земельні ресурси формують основні показники екосистемних послуг. У фінансовому аспекті найбільш показовими є виробництво харчової продукції, біоконтроль і зменшення забруднення. Економічні види діяльності найсильніше проявляються у використанні ріллі, а найслабше — пасовищ. За екосистемними послугами лідирує виробництво харчової продукції, максимальні значення якого за внутрішніми цінами мають Дніпропетровська й Одеська області. Те саме стосується й послуг з біоконтролю і зменшення забруднення; переробка відходів і контроль ерозії переважають у Луганській області.

Вищі показники формування притаманні водно-болотним площам, які порівняно з пасовищами і ріллею виконують інші екосистемні функції, що є наслідком об'єктивної взаємодії структурних компонентів екосистем і процесів, які в них відбуваються. До цих функцій належать: регулювання паводків; утримання поживних речовин, твердих частинок і забруднювачів; забезпечення харчових ланцюгів; укріплення берегів і захист від ерозії; захист від злив; стабілізація місцевих кліматичних умов, насамперед опадів і температури.

Ці функції є вартісними, що обумовлює вагомість фінансових показників їх оцінки. Основою цього є те, що водно-болотні площі більшою мірою інтегровані в біологічні цикли і взаємодіють з великою кількістю факторів впливу. Якщо порівнювати розмір екосистемних послуг для пасовищ, ріллі та водно-болотних площ, то вони різняться в рази. Оцінка екосистемних послуг водно-болотних площ для регіонів демонструє, що більш вартісним у внутрішніх цінах є регулювання порушень (табл. 3). Менші величини характерні для водоочищення й водопостачання, найменші — водорегуляції. У регіональному аспекті за екосистемними послугами з регулювання порушень, водоочищення і водопостачання лідирують Волинська і Чернігівська області, водорегуляції — Волинська.

⁴ Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_031#Text

Серед інших регіонів лідером за формуванням можливих екосистемних послуг є Волинська область, близькою до неї — Чернігівська. Отже, основним драйвером входження до групи регіонів з високими показниками є значні водно-болотні площі, які тяжіють переважно до північних територій країни. Низькі показники характерні для західних регіонів, що й обумовлює їх належність до відповідної групи. Показники формування екосистемних послуг становлять основу для розрахунку екосистемних платежів. Таким чином, якщо оцінювати екосистемні послуги водно-болотних площ, то за їх показниками регіони диференційовані. Так, можна виокремити групу регіонів з максимальними величинами і ті, де ці величини є меншими. Диференціація регіонів впливає на можливості управління природокористуванням через перелік засобів впливу, найважливішими серед яких є схеми екосистемних платежів. Крім того, відміни в показниках на рівні регіонів виступають відображенням їх забезпеченості певним ресурсом, що прямо пов'язано з питаннями управління цими процесами.

СХЕМИ ЕКОСИСТЕМНИХ ПЛАТЕЖІВ ЗА ПОСЛУГИ ВОДНО-БОЛОТНИХ УГІДЬ

У міжнародній практиці широкого застосування набули чотири основні різновиди схем платежів за послуги водних екосистем, а саме: 1) громадські або державні; 2) приватні; 3) державно-приватні; 4) торговельні⁵.

На нашу думку, в умовах України в контексті водно-болотних угідь найбільш доцільним може бути запровадження приватних платіжних схем. Зазвичай, приватні схеми — це місцеві схеми на засадах самоорганізації, що реалізуються у випадках, коли покупці й продавці знайшли цікаву для всіх екосистемну послугу і погодили відповідну ціну в межах дотримання положень узгодженого договору. Такі схеми характеризуються простим механізмом їх запровадження (регулюванням у межах цивільних угод і на добровільних засадах; наявністю низки механізмів транзакцій і фінансових механізмів, які дозволяють ухвалювати гнучкі рішення щодо їх практичного застосування з урахуванням місцевих особливостей водно-болотних угідь).

У контексті запровадження екосистемних платежів для ВБУ практичний інтерес для українських реалій можуть мати рекомендації щодо розробки алгоритму впровадження схем платежів за послуги екосистем (Payments for Ecosystem Services — PES), які включають такі кроки: 1) визначення товарів, що можна продати, екосистемного сервісу, потенційних покупців і продавців; 2) обрання схеми PES, принципів і технічних питань; 3) узгодження етапів реалізації угоди; 4) контроль, оцінку і виконання огляду угоди; 5) аналіз можливостей для застосування схем PES з декількома перевагами (оптимізація вибору схеми) (Smith et al., 2013).

⁵ Recommendations on Payments for Ecosystem Services in Integrated Water Resources Management. United Nations. 64 p. URL: https://unece.org/DAM/env/water/publications/documents/PES_Recommendations_web.pdf

Рис. 1. Оптимізація платежів за послуги водно-болотних угідь

Джерело: побудовано авторами за: Canning et al., 2021; Nimubona, Pereau, 2022; Loft et al., 2020.

У цьому сенсі оптимізувати платежі за послуги водно-болотних угідь між продавцями й покупцями в процесі реалізації приватних схем можна за допомогою різних підходів і механізмів (рис. 1). Серед них заслуговують на увагу і мають перспективи в умовах України такі:

- створення й розвиток ринкових засад для купівлі-продажу послуг водно-болотних угідь, де продавці можуть запропонувати свої послуги, а покупці — їх придбати. Серед прикладів застосування різновидів міжнародних схем — фінансування великомасштабного відновлення водно-болотних угідь, таких як використання загальних фондів активів (common asset trust — CAT) для створення інвестиційних портфелів водно-болотних угідь у різних ландшафтах (Canning et al., 2021);
- укладання контрактів між продавцями і покупцями для визначення обсягу, якості й вартості послуг водно-болотних угідь. Прикладом може бути механізм поєднання платежів за екосистемні послуги з субсидією, яку третя сторона надає бенефіціарам чи постачальникам екосистемних послуг (Nimubona, Pereau, 2022);
- використання різних інструментів фінансування, наприклад, комбінування таких інструментів, як платежі за користування, екологічні податки, страхові механізми, фонди і субсидії. Кожен з цих інструментів може сприяти оптимальному розподілу витрат між продавцями й покупцями, з урахуванням їхніх можливостей користування послугами водно-болотних угідь;
- залучення стейкхолдерів передбачає широку участь різних зацікавлених сторін (місцевих громад, власників землі, наукових і дослідницьких ор-

Таблиця 4. Чинники впливу на вибір схем платежів за послуги ВБУ

Типи територій	Чинники впливу		
	попит на певні екосистемні послуги	особливості використання ВБУ	фінансовий потенціал територій для запровадження платежів
Міські	Очищення стічних вод; попит на водоплавні шляхи; культурна спадщина і рекреація	Промислові підприємства або великі міські парки в зоні ВБУ можуть потребувати спеціального управління і утримання	Мають більший бюджет і ширші можливості для інвестицій у інфраструктуру
Сільські	Зрошення або незатоплення полів	Основне використання сільськогосподарських ділянок	Обмежені фінансові можливості сільськогосподарських підприємств

Джерело: складено авторами за: Zhang et al., 2023; Bartolini, Vergamini, 2023; Berg et al., 2023.

Таблиця 5. Спільні показники (складові) платежів за послуги водно-болотних угідь для різних типів територій

Спільні показники	Особливості
Розмір ВБУ (площа ділянки), яку використовує фермер, га	Більша площа може відображати вищі витрати ресурсів і екологічну значущість послуг, тобто впливати на збільшення платежів
Обсяг використання екосистемних послуг у вартісному вимірі, грн	Фермери використовують одну чи декілька екосистемних послуг ВБУ незалежно від типу території, оцінка яких включається до спільної складової платежу. Для розрахунків можна використати методику Протоколу швидкої оцінки екосистемних послуг (Александров, Волох та ін., 2020)
Екологічна складова, грн	Відображає розмір винагороди за покращення екологічних наслідків діяльності фермерства: наприклад, припинення викидів (скидів) забруднюючих речовин у середовище або використання пестицидів за рахунок зміни традиційної діяльності на екологічну
Економічна складова, грн	Відображає компенсацію економічних втрат від переорієнтації фермерської діяльності (показники доходу чи рентабельності)
Трансакційні витрати, грн	Створення спеціальної структури управління проектом

Джерело: розроблено авторами.

ганізацій, громадських організацій та ін.) у процесі ухвалення рішень щодо платежів за послуги водно-болотних угідь. Наприклад, урахування соціальних потреб, місцевих норм справедливості й гендеру в екологічній політиці для мотивації зміни поведінки землекористувачів (Loft et al., 2020).

У контексті дослідження оптимізації схем екосистемних платежів доцільно розглянути можливості їх застосування для різних типів територій (сільські, міські), що є особливо актуальним для України. Для ВБУ на вказаних територіях є сенс розробити різні платіжні схеми, оскільки їх специфіка визначається різними чинниками впливу (табл. 4).

До схеми екосистемного платежу за використання водно-болотних угідь доцільно включити два основних елементи: спільну (базову) складову, яка ґрунтується на загальних для всіх типів територій чинниках впливу, і специфічну, притаманну конкретному типу (міському, сільському) (Kolmakova, 2024). Тоді формула для розрахунку відповідних платежів набирає такого вигляду:

$$P = P_c + P_k, \quad (1)$$

де P — екосистемний платіж за використання водно-болотних угідь, грн; P_c — спільна (базова) складова для всіх територій, грн; P_k — специфічна складова для конкретного типу території, грн.

Спільна складова P_c може включати такі показники, як розмір ділянки (площа водно-болотних угідь), загальний обсяг використання їх екосистемних послуг і ресурсів, економічні й екологічні складові, трансакційні витрати (табл. 5).

Специфічна складова P_k включає показники, які враховують конкретні особливості кожного типу території (табл. 6).

Отже, виявлені чинники (див. табл. 5 і 6) можуть впливати на алгоритми оптимізації схем платежів за послуги ВБУ для різних типів територій. Тому оптимальний алгоритм має враховувати потреби й особливості конкретного типу території, сприяючи ефективному використанню ресурсів і забезпеченню сталого розвитку. Попри те, що екосистемні платежі, з огляду на виявлені фактори, будуть для кожного типу території різними, вони можуть мати як спільні для них показники (складові), так і специфічні, тобто відмінні.

СИСТЕМНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСУ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ЕКОСИСТЕМНИХ ПЛАТЕЖІВ

Як видно з поточної ситуації, однією з передумов успішного перебігу реформ є належне інституціональне забезпечення і середовище, у якому ці трансформації мають здійснюватись. Адже часто відбувається так, що пакет реформ чітко виписаний і орієнтований на провідні й ефективні західні моделі, але під час практичного впровадження не демонструє бажаних показників. Причини цього полягають переважно в інституціональних перешкодах, подолання яких визначає або успішність, або зворотний результат

під час трансформацій. Тому необхідно зважати на ці особливості та їх вплив, що є надзвичайно актуальним, оскільки у формуванні інститутів надважливу роль відіграє держава.

Визначальною є роль інституціонального середовища і для процесу впровадження наукових доробок. Зокрема, за його допомогою формуються правові рамки процесів, визначаються організації, окреслюються інструменти імплементації останніх, тобто значущість інституціоналізації полягає в розробленні системи заходів, які сприятимуть використанню її напрацювань. Ігнорування цього етапу призведе до того, що цінні проєкти залишаться на рівні методологічних текстів. Отже, інститут певним чином стимулює розвиток.

Питання екосистемних платежів, їх впровадження безпосередньо пов'язані з інституціональним забезпеченням. Зважаючи на новизну цього концепту, зазначимо таке. Попри те, що екосистемні платежі переважно не мають системних основ для свого впровадження і їх необхідно формувати, в Україні існують певні передумови для їх інституційного забезпечення. У цьому сенсі, як зазначають М. Хвесик і М. Ільїна (2022), доцільними, насамперед, є інституційне забезпечення впровадження екосистемного підходу в управління природокористуванням шляхом створення при державних структурах спеціального органу, відповідального за реалізацію політики у

Таблиця 6. Спеціальні (специфічні) показники для різних типів територій

Типи територій	Спеціальні (специфічні) показники та їх особливості			
Міські	Густота населення міської території впливає на використання ресурсів і навантаження на ВБУ; частка міських жителів / км ²	Збитки від промислової діяльності: негативний вплив на якість ВБУ та їх екосистемні послуги через викиди забруднюючих речовин, грн	Висока вартість використання (вилучення) земель ВБУ: більш високий попит на землю для житлової забудови, комерційної діяльності, громадського простору, грн	Коефіцієнт екологічного стану: промислове забруднення міського середовища негативно впливає на екологічний стан міських ВБУ, %
Сільські	Обсяг сільськогосподарських угідь: відображає площу землі, яка використовується для сільгоспдіяльності, га	Коефіцієнт, який урахує різні типи екологічного впливу сільгоспдіяльності (рослинництво, тваринництво, птахівництво) на ВБУ, %	Вартість вилучення сільгоспземель під природоохоронні території, грн	Коефіцієнт екологічного стану навколишнього середовища в сільській місцевості, %

Джерело: розроблено авторами.

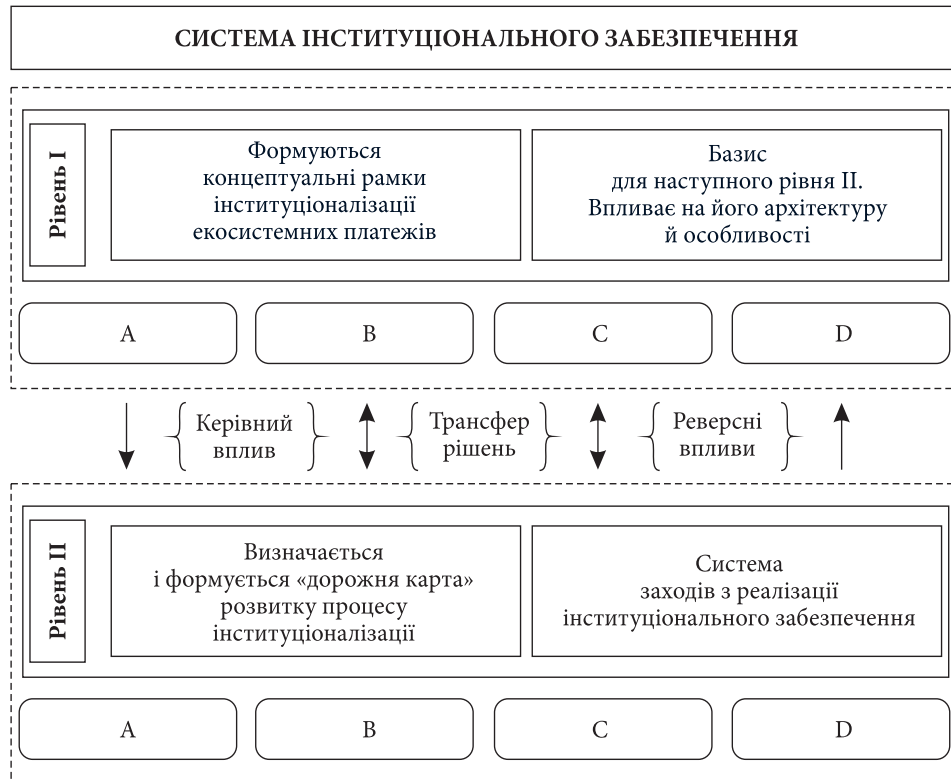

Рис. 2. Система інституціонального забезпечення екосистемних платежів
Джерело: розроблено і побудовано авторами.

сфері захисту екосистем, і розроблення адаптованої (спрощеної) методології обчислення вартості екосистемних послуг на рівні органів місцевої влади. Саме інститут слугує основою розвитку для екосистемних платежів, забезпечує їх залучення (алгоритм) до інших ланок економічної системи. Можливим є використання зарубіжного досвіду імплементації таких платежів у систему державних фінансів. Водночас лише окремі країни мають інституційні інструменти їх сегментарного використання. У свою чергу, інституційні інструменти повинні поєднуватися з уже сформованою системою державного управління (принцип комплементарності).

Зважаючи на ситуацію, важливо обґрунтувати системні засади інституціоналізації екосистемних платежів, які передбачають комплекс різних заходів з метою становлення й розвитку інституціонального середовища у сфері екосистемних платежів. Визначальним є те, що ці заходи, маючи спільну мету, формують цілісну систему. Базові елементи системних засад зосереджуються в межах двох рівнів і передбачають окремі заходи (рис. 2).

I рівень — змістовий. У його межах визначаються концептуальні рамки інституціоналізації екосистемних платежів, формується її мета (блок А) і цілі (блок В); окреслюються принципи інституціоналізації з урахуванням вимог середовища і бізнес-процесів — результативність, системність та ін. (блок С);

просторовий аспект інституціоналізації (блок D). З огляду на вплив інституціоналізації екосистемних платежів на місцеві громади й підвищення їх спроможності, варто дотримуватися певної підпорядкованості — з центрального простору до місцевого. Досить складно формувати інституціональне забезпечення суто для місцевих громад, ігноруючи інші просторові рівні.

II рівень — функціональний. У його межах формується відповідна «дорожня карта» інституціоналізації. Успішна реалізація заходів I рівня передбачає певні кроки. З цією метою доцільно визначити правові засади інституціоналізації екосистемних платежів (блок A). При цьому важливим є формування системи правового забезпечення.

Система правового забезпечення передбачає наявність комплексу норм і заходів різного спрямування, основна мета яких полягає в підтримці інституціоналізації екосистемних платежів. Юридичні норми й розроблені заходи мають бути ефективними, що дозволить імплементувати окремі рішення з інституціоналізації. Затверджені в законах, підзаконних актах, інших документах норми передбачають установлені й зафіксовані правові основи, що дозволяють регулювати процес інституціоналізації. Заходи ж містять уже конкретні рішення на основі норм. Норми і заходи є дуже важливими, адже виступають з'єднувальною складовою в ланцюгу політики правового регулювання інституціоналізації екосистемних платежів.

Реалізацію правових норм забезпечують окремі організації, сукупність яких формує організаційну підтримку процесу інституціоналізації (блок B). Кроком, який сприятиме впровадженню цих норм і засад, є розробка механізму (блок C) та інструментів (блок D) інституціоналізації, які стосуватимуться вже безпосередньо рівня місцевих громад.

Між I і II рівнями сформовано систему зв'язків, які сприяють їх єдності й обміну інформацією. Це важливо, адже розірвання контактів призведе до певних проблем у розвитку інституціоналізації. Завдяки цим контактам можна перемістити рішення з концептуальної площини до тієї, що забезпечить їх упровадження. Можливий і зворотний зв'язок.

ВИСНОВКИ

Сучасні практики природокористування не можуть захистити екосистеми від деградації, тому, на нашу думку, доцільними є розробка і впровадження інноваційних економічних механізмів та інструментів. Один з них — використання нового інструментарію регулювання, до складу якого можна віднести екосистемні платежі. Такий підхід також сприятиме підвищенню рівня капіталізації та інвестиційної привабливості природних активів України та її регіонів. Як свідчать дослідження, екосистемні платежі в Україні мають вагомий вартісний потенціал. Спираючись на послуги екосистем, вони оперують фінансовими показниками, які можуть суттєво поліпшити функціонування місцевих громад, спрямовуючись на вирішення інфраструктурних проєктів. Наразі у світі відбувається усвідомлення важливості

екосистем, посилюється зацікавленість до впровадження платежів за екосистемні послуги і розвитку таких механізмів. Отже, і у нас доцільно впроваджувати екосистемні платежі, формувати національний ринок екосистемних послуг, реалізовувати пілотні проекти організації ринків, залучати міжнародні організації до впровадження різноманітних схем платежів.

З огляду на важливість проблеми дослідження, доцільним є формування наукового базису запровадження екосистемних платежів у сферу управління. У цьому контексті ключова роль належить методологічним принципам імплементації екосистемних платежів як інструменту забезпечення сталого розвитку, що передбачає розробку диференційованих схем екосистемних платежів залежно від видів екосистем та їх послуг, алгоритму вибору оптимальних схем екосистемних платежів для територій різних типів. Зокрема, актуальним є формування схем екосистемних платежів для водно-болотних угідь. Як свідчить поточна ситуація, однією з передумов успішного впровадження в управлінську практику екосистемних платежів є розбудова належного інституціонального забезпечення і середовища, де ці трансформації мають відбуватися. Крім правового регулювання необхідно вивчати зарубіжний досвід інституцій (структур), що підтримують ці процеси та інфраструктурні рішення. Подальші дослідження мають перспективи в напрямі поглибленого теоретико-методологічного обґрунтування і розроблення вітчизняного механізму запровадження екосистемних платежів в управлінську практику з позицій екосистемного підходу і в контексті майбутнього повоєнного відродження України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Веклич, О., Кобзар, О., Колмакова, В., Патока, І. (2019). Екосистемні засади оцінювання збитків від забруднення навколишнього природного середовища. Кол. моногр. Київ, ДУ ІЕПСП НАН України. 304 с. URL: https://library.nusta.edu.ua/depository/%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B6%D0%BA%D0%B8/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%97/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%202019_%D0%92%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D1%87_%D0%9A%D0%BE%D0%B1%D0%B7%D0%B0%D1%80_%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%94%D0%A3%D0%86%D0%95%D0%9F%D0%A1%D0%A0%D0%9D%D0%90%D0%9D%D0%A3_%D0%95%D0%9A%D0%9E%D0%A1%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%9C%D0%9D%D0%86%20%D0%97%D0%90%D0%A1%D0%90%D0%94%D0%98%20%D0%9E%D0%A6%D0%86%D0%9D%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%97%D0%91%D0%98%D0%A2%D0%9A%D0%86%D0%92.pdf
- Ільїна, М., Колмакова, В., Веклич, О. та ін. (2021). Оцінювання екосистемних активів територіальних громад. Моногр. Київ, ДУ ІЕПСП НАН України. 288 с. URL: https://idss.org.ua/arhiv/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%95%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%9A%D0%86%D0%92.pdf

- 81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D1%96%20%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8.pdf
- Веклич, О., Бойко, Є., Колмакова, В. та ін. (2022). Прикладна теорія оцінювання екосистемних активів територіальних громад. Моногр. Суми, Університетська книга. 246 с.
- Хвесик, М., Ільїна, М. (2022). Екосистемні платежі як інструмент реалізації екосистемного підходу в управлінні природокористуванням. *Економіка України*. 65. 10 (731). 76-92. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.10.076>
- Costanza, R., d'Arge, R., de Groot, R., Farber, S., Grasso, M., Hannon, B., Limburg, K. et al. (1997). The value of the world's ecosystem services and natural capital. *Nature*. Vol. 387. P. 253—260. <https://doi.org/10.1038/387253a0>
- Smith, S., Rowcroft, P., Everard, M., Couldrick, L., Reed, M., Rogers, H., Quick, T. et al. (2013). Payments for Ecosystem Services: A Best Practice Guide. London, Defra. 85 p. URL: <https://www.cbd.int/financial/pes/unitedkingdom-bestpractice.pdf>
- Canning, A., Jarvis, D., Costanza, R., Hasan, S., Smart, J., Finisdore, J., Lovelock, C. et al. (2021). Financial incentives for large-scale wetland restoration: Beyond markets to common asset trusts. *One Earth*. Vol. 4. Iss. 7. P. 937—950. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2021.06.006>
- Nimubona, A., Pereau, J. (2022) Negotiating over payments for wetland ecosystem services. *Canadian Journal of Economics*. Vol. 55. Iss. 3. P. 1507—1538. <https://doi.org/10.1111/caje.12605>
- Loft, L., Gehrig, S., Salk, C., Rommel, J. (2020). Fair payments for effective environmental conservation. *PNAS*. Vol. 117. No. 25. P. 14094—14101. <https://doi.org/10.1073/pnas.1919783117>
- Zhang, S., Cheng, Z., Liang, W., Ding, L. (2023). For the Better Protection of Wetland Resources: Net Value of Ecosystem Services after Protective Development of Xixi Wetland in Hangzhou. China. *Sustainability*, 15, 5913. <https://doi.org/10.3390/su15075913>
- Bartolini, F., Vergamini, D. (2023). Trade-Offs and Synergies between Ecosystem Services Provided by Different Rural Landscape. *Agronomy*, 13, 977. <https://doi.org/10.3390/agronomy13040977>
- Berg, H., Lan, T., Da, C., Tam, N. (2023). Stakeholders assessment of status and trends of ecosystem services in the Mekong Delta for improved management of multifunctional wetlands. *Journal of Environmental Management*. Vol. 338, 117807. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2023.117807>
- Kolmakova, V. (2024). Optimization of ecosystem payment schemes for wetlands. In: Economy, finance, management: world problems and development prospects. Collect. monogr. International Science Group. Boston, Primedia eLaunch. P. 153—160. <https://doi.org/10.46299/ISG.2024.MONO.ECON.1.5.1/>
- Александров, Б., Волох, А., Воровка, В. та ін. (2020). Методичні рекомендації з організації інвентаризації, оцінки, моніторингу водно-болотного угіддя міжнародного значення та складання інформаційного опису. За заг. ред. В. Демченка, О. Петрович. Херсон, ОЛДІ—ПЛЮС. 228 с. URL: https://www.researchgate.net/profile/Oleksii-Khudyi/publication/346312245_METHODICNI_REKOMENDACII_Z_ORGANIZACII_INVENTARIZACII_OCINKI_MONITORINGU_VODNO-BOLOTNOGO_UGIDDA_MIZNARODNOGO_ZNACENNA_TA_SKLADANNA_INFORMACIJNOGO_OPISU/Methodical_Recommendations_on_the_Organization_of/_links/5fbe1bfb92851c933f582d99/METHODICNI-

REKOMENDACII-Z-ORGANIZACII-INVENTARIZACII-OCINKI-MONITORINGU-VODNO-BOLOTNOGO-UGIDDA-MIZNARODNOGO-ZNACENNA-TA-SKLADANNA-INFORMACIINOGO-OPISU-Methodical-Recommendations-on-the-Organization-o.pdf

Надійшла 10.09.2024

Прорецензована 07.10.2024

Доопрацьована 18.01.2025

Підписана до друку 29.01.2025

REFERENCES

- Veklych, O., Kobzar, O., Kolmakova, V., Patoka, I. (2019). Ecosystem principles for assessing damage from environmental pollution. Kyiv. 304 p. URL: https://library.nusta.edu.ua/depository/%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B6%D0%BA%D0%B8/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%97/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%202019_%D0%92%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D1%87_%D0%9A%D0%BE%D0%B1%D0%B7%D0%B0%D1%80_%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%94%D0%A3%D0%86%D0%95%D0%9F%D0%A1%D0%A0%D0%9D%D0%90%D0%9D%D0%A3_%D0%95%D0%9A%D0%9E%D0%A1%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%9C%D0%9D%D0%86%20%D0%97%D0%90%D0%A1%D0%90%D0%94%D0%98%20%D0%9E%D0%A6%D0%86%D0%9D%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%97%D0%91%D0%98%D0%A2%D0%9A%D0%86%D0%92.pdf [in Ukrainian].
- Ilina, M., Kolmakova, V., Veklych, O. et al. (2021). Assessment of ecosystem assets of territorial communities. Kyiv. 288 p. URL: https://idss.org.ua/arhiv/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%95%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D1%96%20%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8.pdf [in Ukrainian].
- Veklych, O., Boyko, Ye., Kolmakova, V. et al. (2022). Applied theory of assessing ecosystem assets of territorial communities. Sumy. 246 p. [in Ukrainian].
- Khvesyk, M., Ilina, M. (2022). Ecosystem payments as the tool implementing the ecosystem approach in natural resource management. *Economy of Ukraine*. 65. 10 (731). 76-92. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.10.076> [in Ukrainian].
- Costanza, R., d'Arge, R., de Groot, R., Farber, S., Grasso, M., Hannon, B., Limburg, K. et al. (1997). The value of the world's ecosystem services and natural capital. *Nature*. Vol. 387. P. 253-260. <https://doi.org/10.1038/387253a0>
- Smith, S., Rowcroft, P., Everard, M., Couldrick, L., Reed, M., Rogers, H., Quick, T. et al. (2013). Payments for Ecosystem Services: A Best Practice Guide. London, Defra. 85 p. URL: <https://www.cbd.int/financial/pes/unitedkingdom-bestpractice.pdf>
- Canning, A., Jarvis, D., Costanza, R., Hasan, S., Smart, J., Finisdore, J., Lovelock, C. et al. (2021). Financial incentives for large-scale wetland restoration: Beyond markets to common asset trusts. *One Earth*. Vol. 4. Iss. 7. P. 937-950. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2021.06.006>
- Nimubona, A., Pereau, J. (2022). Negotiating over payments for wetland ecosystem services. *Canadian Journal of Economics*. Vol. 55. Iss. 3. P. 1507-1538. <https://doi.org/10.1111/caje.12605>

- Loft, L., Gehrig, S., Salk, C., Rommel, J. (2020). Fair payments for effective environmental conservation. *PNAS*. Vol. 117. No. 25. P. 14094-14101. <https://doi.org/10.1073/pnas.1919783117>
- Zhang, S., Cheng, Z., Liang, W., Ding, L. (2023). For the Better Protection of Wetland Resources: Net Value of Ecosystem Services after Protective Development of Xixi Wetland in Hangzhou, China. *Sustainability*, 15, 5913. <https://doi.org/10.3390/su15075913>
- Bartolini, F., Vergamini, D. (2023). Trade-Offs and Synergies between Ecosystem Services Provided by Different Rural Landscape. *Agronomy*, 13, 977. <https://doi.org/10.3390/agronomy13040977>
- Berg, H., Lan, T., Da, C., Tam, N. (2023). Stakeholders assessment of status and trends of ecosystem services in the Mekong Delta for improved management of multifunctional wetlands. *Journal of Environmental Management*. Vol. 338, 117807. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2023.117807>
- Kolmakova, V. (2024). Optimization of ecosystem payment schemes for wetlands. *In: Economy, finance, management: world problems and development prospects*. Collect. monogr. International Science Group. Boston, Primedia eLaunch. P. 153-160. <https://doi.org/10.46299/ISG.2024.MONO.ECON.1.5.1>
- Aleksandrov, B., Volokh, A., Vorovka, V. et al. (2020). Methodological recommendations for organizing inventory, assessment, monitoring of wetlands of international importance and compiling an information description. V. Demchenko, O. Petrovych (Eds.). Kherson. 228 p. URL: https://www.researchgate.net/profile/Oleksii-Khudyi/publication/346312245_METHODICNI_REKOMENDACII_Z_ORGANIZACII_INVENTARIZACII_OCINKI_MONITORINGU_VODNO-BOLOTNOGO_UGIDDA-MIZNARODNOGO_ZNACENNA_TA_SKLADANNA_INFORMACIJNOGO_OPISU_Methodical_Recommendations_on_the_Organization_of_/links/5f8e1bfb92851c933f582d99/METHODICNI-REKOMENDACII-Z-ORGANIZACII-INVENTARIZACII-OCINKI-MONITORINGU-VODNO-BOLOTNOGO-UGIDDA-MIZNARODNOGO-ZNACENNA-TA-SKLADANNA-INFORMACIJNOGO-OPISU-Methodical-Recommendations-on-the-Organization-o.pdf [in Ukrainian].

Received on September 10, 2024

Reviewed on October 7, 2024

Revised on January 18, 2025

Signed for printing on January 29, 2025

Mykhailo Khvesyk, Dr. Sci. (Econ.), Prof., Academician of the NAAS of Ukraine,
Deputy Director for Scientific Work
Institute for Demography and Life Quality Problems of the NAS of Ukraine
60, Tarasa Shevchenka Blvd, Kyiv, 01032, Ukraine
Anatolii Sunduk, Dr. Sci. (Econ.), Senior Research Fellow,
Head of the Department of Ecosystem Services and Nature Conservation Areas
Institute for Demography and Life Quality Problems of the NAS of Ukraine
60, Tarasa Shevchenka Blvd, Kyiv, 01032, Ukraine
Valentyna Kolmakova, PhD (Econ.), Senior Research Fellow,
Leading Research Fellow of the Department of Ecosystem Services
and Nature Conservation Areas
Institute for Demography and Life Quality Problems of the NAS of Ukraine
60, Tarasa Shevchenka Blvd, Kyiv, 01032, Ukraine

ECOSYSTEM PAYMENTS IN LAND USE MANAGEMENT

The features of the introduction of ecosystem payments into land use management have been studied. The value characteristics of the indicators of the formation of some land-use ecosystem services (pastures and arable land, wetlands) in Ukraine and its regions have been determined. Their evaluation carried out using R. Costanza's method revealed that, among all ecosystem services, the most finance-intensive are: for land resources (pastures and arable land) — erosion control, waste processing, pollution reduction, biological control, food production; for wetlands — regulation of violations, water regulation, water supply, water purification. Using the example of ecosystem payments for wetlands, an algorithm for their integration into the market influence zone has been developed. Factors influencing the optimization of payment schemes for wetland services for various types of territories (rural, urban) have been identified. The authors propose general concept for optimizing ecosystem payment schemes for wetland services, which contains two main components: a common (basic) one, which includes general indicators for all types of territories, and a specific one, inherent only to a particular type.

The structure of ecosystem payments for various types of territories is substantiated. System principles of the process of ecosystem payments institutionalization are developed. It is emphasized that the formation of a set of measures of various character aimed at establishing and developing an institutional environment in the field of ecosystem payments is concentrated within two levels: content and functional. Their basic elements and key features are revealed. In particular, a system of legal support, which provides support for the institutionalization of ecosystem payments, is important. Individual organizations, the totality of which forms support for the institutionalization process, are also necessary.

Keywords: *ecosystem approach; ecosystem services; ecosystem payments; institutionalization process.*